

Розділ II

Ефективні практики підготовки старших дошкільників до навчання в НУШ

Забезпечення розвитку дошкільників в умовах підготовки до навчання в НУШ

Наталія КАПУСТИНА,
методист Центру громадянського виховання
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

У статті висвітлено значення розвитку дошкільників в умовах підготовки до навчання в Новій українській школі, охарактеризовано особливості реалізації принципу наступності й перспективи розвитку дитини в закладах дошкільної та початкової освіти. Розкрито поняття «розвиток дитини», окреслено шляхи розвитку дошкільника в сучасних умовах. Представлено заходи для батьків і педагогів закладів дошкільної освіти з питань розвитку дитини.

Ключові слова: розвиток дитини, Державний стандарт дошкільної освіти, Нова українська школа, пролонговані методичні форми, професійний розвиток, педагогічні працівники ЗДО.

Розвиток дошкільників є важливим етапом формування особистості, адже він впливає на майбутнє життя дитини, її здатність адаптуватися до навколишнього світу. Саме в дошкільному віці закладаються основи майбутнього навчання, соціалізації та емоційного благополуччя. Діяльність закладу дошкільної освіти (далі – ЗДО) в умовах дистанційної освіти, порушення соціалізації, втрата відчуття безпеки, зміни в освітній парадигмі та соціально-економічні фактори вимагають нових підходів до забезпечення гармонійного розвитку дітей дошкільного віку. Саме тому забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини стає ключовим завданням батьків, педагогів і суспільства в цілому.

На важливості розвитку особистості дитини наголошено в законодавчих і нормативно-правових документах нашої держави. Зокрема, у Законі України «Про освіту» зазначено, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави, а мета освіти полягає у всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству [5].

Згідно зі ст. 15 Закону України «Про дошкільну освіту» освітній процес у ЗДО спрямовується на розвиток особистості, обдарувань кожної дитини, досягнення результатів, визначених державним стандартом [4].

У Державному стандарті дошкільної освіти (далі – БКДО) також значна увага приділяється розвитку дитини. Так, метою БКДО є збереження самоцінності

дошкільного дитинства, визначення особливостей та вимог до рівня розвиненості дитини дошкільного віку (6 (7) років), забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою. А серед цінностей дошкільної освіти виокремлено повагу до дитини, особливості її розвитку та розвиток творчих задатків, здібностей, талантів [10].

Аналіз сучасних досліджень у галузі дошкільного дитинства О. Кононко, В. Кузьменко, С. Кулачківської та Т. Піроженко свідчить, що дошкільний вік є початковим етапом формування суб'єкта діяльності, спілкування й пізнання. У цей період відбувається інтенсивний розвиток особистості дитини, її волі, становлення моральних уявлень та форм суспільної поведінки, формування ієрархії мотивів та потреб, загальної й диференційованої самооцінки, елементів вольової регуляції поведінки [12, с. 3].

Зазначені вище науковці стверджують, що формування особистості дитини відбувається від народження та має цілісний, системний характер. Саме дошкільне дитинство забезпечує загальний розвиток, який слугує фундаментом для набуття спеціальних знань і навичок із різних видів діяльності. Дошкільник набуває власного досвіду й засвоює доступний йому досвід інших, спілкуючись із дорослими, граючи в рольові ігри, виконуючи трудові доручення тощо, тобто він постійно розвивається. А тому надзвичайно важливим є створення атмосфери, сприятливої для психофізичного, емоційного, соціально-морального розвитку дитини. Крім того, у цьому віці розпочинається опанування форм освітньої діяльності.

Освітня діяльність – це спілкування з дорослими, які не тільки активізують, спрямовують, стимулюють дії, а й керують процесом їх формування. Діти засвоюють знання, вміння й навички, оскільки вивчають необхідні для цього дії та операції, оволодівають способами їх виконання. Роль освітньої діяльності в розумовому розвитку дитини дошкільного віку зростає, якщо має місце набуття не окремих знань, а певної їх системи, та формування потрібних для її засвоєння дій [12, с. 5].

Розвиток є формою буття особистості. Його розуміють як саморух, що визначається взаємодією внутрішніх і зовнішніх умов. А джерелом особистісного розвитку дитини старшого дошкільного віку стають внутрішні суперечності, які виникають у її житті. На думку Н. Гавриш, О. Рейпольської, розвиток особистості дитини дошкільного віку є процесом формування особистості як соціальної якості в результаті її соціалізації та виховання, яке здійснюється в процесі діяльності, що керується системою мотивів, наявної в певній конкретній особистості [3, с. 3].

У довідковій літературі розвиток особистості подається як складний біопсихосоціальний процес, зміни системних якостей особистості людини як результат її неперервної соціалізації та взаємодії з соціальним середовищем, а гармонійний розвиток особистості – як всебічний розвиток людини, що передбачає дотримання єдності та взаємодії п'яти складових виховання: розумового, фізичного, трудового, морального й естетичного [2].

Отже, розвиток дошкільника охоплює різні сфери життя дитини.

До основних аспектів розвитку дошкільника належить фізичний, пізнавальний та соціально-емоційний. Фізичний розвиток передбачає вдосконалення великої (загальної) моторики і дрібної моторики, зміцнення здоров'я, формування навичок здорового способу життя. Пізнавальний розвиток включає формування уявлень про навколишній світ, розвиток мовлення,

критичного мислення, уваги, пам'яті та творчих здібностей. *Соціально-емоційний розвиток характеризує* розуміння своїх і чужих емоцій, уміння керувати своїми емоціями, формування навичок комунікації, співпраці та взаємодопомоги, моральних принципів, поваги до інших, відповідальності та патріотизму.

Але сучасний світ стрімко змінюється, ставить перед нами нові виклики та можливості. ***У сучасних умовах забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини стає ключовим завданням батьків, педагогів і суспільства в цілому.***

Розглянемо фактори, що впливають на розвиток особистості дитини:

1. Освіта.

Сучасна освіта має бути спрямована не лише на отримання дитиною знань, але й на розвиток критичного мислення, творчості, комунікативних навичок і емоційного інтелекту.

2. Соціальне середовище.

Зміни в суспільстві, такі як зростання темпу життя, міграція та культурне різноманіття, впливають на формування цінностей та соціальних навичок дитини. А отже, необхідно створювати сприятливе та інклюзивне середовище, де кожна дитина відчуває себе прийнятою та цінною.

3. Технології.

Інтернет відкриває доступ до величезного обсягу інформації, але також несе ризики кібербулінгу, залежності та дезінформації. Тому важливо навчити дитину критично мислити, фільтрувати інформацію та використовувати технології з користю.

4. Сім'я.

Роль сім'ї залишається визначальною у формуванні особистості дитини. Батьки повинні створювати атмосферу любові, підтримки та довіри, а також бути прикладом позитивних цінностей та поведінки.

Становлення особистості дитини під час здобуття дошкільної освіти здійснюється шляхом формування компетентностей, визначених БКДО за різними освітніми напрямками. Освітні напрями визначають зміст роботи закладу дошкільної освіти через організацію педагогом базових (основних) видів діяльності, які збагачують досвід дитини та реалізуються як особистісне надбання дитини (результат розвитку) за підтримки батьків в умовах родинного виховання.

Компетентність як результат дошкільної освіти та особистісне надбання відображає систему взаємопов'язаних компонентів фізичного, психічного, соціального, духовного розвитку особистості дитини: емоційно-ціннісного ставлення; сформованості знань; здатності та навичок до активного, творчого впровадження набутого досвіду, тобто до регуляції досягнень, поведінки, діяльності.

У БКДО також акцентується увага на важливості забезпечення наступності та перспектив розвитку дитини в закладах дошкільної та початкової освіти, що відбувається шляхом:

- узгодженості й цільової єдності в розвитку дитини на етапі дошкільної та початкової освіти;
- визначення спільних для дошкільної та початкової освіти принципів, підходів, намірів і адекватних віковим закономірностям дитини провідним видам діяльності, які спрямовують розвиток дитини;

- використання форм і методів педагогічної роботи, які відповідають віку дітей;
- послідовного збагачення результатів освіти, які висвітлено у формуванні компетентностей дитини дошкільного та молодшого шкільного віку.

Збереження субкультури дошкільного дитинства передбачає активне використання провідної для дошкільного періоду ігрової діяльності та збагачення індивідуального досвіду, який здобула дитина в усіх специфічно дитячих видах діяльності.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти (далі – ДСПО) розвиток дитини продовжується в закладі загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО). Про це свідчить визначена в ДСПО мета початкової освіти, а саме: всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [11]. У Концептуальних засадах реформування середньої школи «Нова українська школа» (далі – НУШ) серед найважливіших завдань сучасної школи визначено: розвиток індивідуальних сторін та пізнавальних здібностей кожного учня; виявлення сильних сторін дитини, їх розкриття та спонукання до використання; допомога особистості в пізнанні себе, самовизначенні та самореалізації [9].

Отже, Нова українська школа передбачає розвиток дитини як особистості, а не лише передачу знань. Вона базується на таких принципах, як:

- орієнтація на потреби дитини (урахування вікових особливостей, інтересів і здібностей кожного учня);
- організація навчання на основі практичних завдань (дидактичних ігор і проєктів, що робить його цікавим і захоплюючим);
- розвиток ключових компетентностей;
- фокусування на розвитку не лише предметних знань, але й таких важливих навичок, як критичне мислення, творчість, комунікація, співпраця та самостійність, що допомагає учням стати успішними в сучасному світі, де важливі не лише знання, а й уміння їх застосовувати;
- партнерство між учителем, учнем і батьками;
- створення безпечного та комфортного освітнього середовища.

До основних особливостей НУШ, що сприяють розвитку особистості дитини, належать:

- інтегроване навчання (предмети об'єднуються в інтегровані курси, що допомагає учням побачити зв'язок між різними галузями знань);
- формувальне оцінювання (оцінювання спрямоване не лише на перевірку знань, але й на відстеження прогресу учня та надання йому зворотного зв'язку);
- використання сучасних технологій (НУШ активно використовує сучасні технології в освітньому процесі, що робить його більш ефективним і цікавим);
- соціально-емоційний розвиток (у ЗЗСО приділяється велика увага соціально-емоційному розвитку учнів, що допомагає їм краще розуміти себе та інших) [1].

Представлені особливості НУШ характерні й для дошкільної освіти.

У закладі дошкільної освіти одним із шляхів розвитку особистості дитини є організація освітнього процесу як системи науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей.

З метою надання системної допомоги батькам майбутніх першокласників із питань розвитку їх дітей у сучасних складних умовах регіону Комунальним вищим навчальним закладом «Харківська академія неперервної освіти» із січня 2024 року організовано на сайті роботу Каналу зв'язку для батьків дітей старшого дошкільного віку «Ефективна комунікація» для батьків дітей майбутніх першокласників, педагогів ЗДО, у межах яких розкрито такі питання:

- важливі аспекти готовності дитини до НУШ;
- побудова спілкування з дитиною;
- роль літературних творів у розвитку дітей;
- створення вдома розвивального середовища;
- навчання дитини працювати за інструкцією та зразком;
- рухова активність як засіб повноцінного розвитку дітей;
- роль гри в розвитку дитини [6].

Для забезпечення професійного розвитку педагогічних працівників ЗДО регіону, підвищення їх професійних компетентностей з питань розвитку дошкільників фахівцями Академії організовано та проведено пролонговані форми методичної роботи для вихователів-методистів, вихователів ЗДО: воркшоп «Забезпечення розвитку дітей старшого дошкільного віку відповідно до вимог Нової української школи в сучасних умовах» і методичний коворкінг «Забезпечення розвитку дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти».

Метою пролонгованих заходів є вдосконалення організаційної, предметно-методичної професійних компетентностей вихователів-методистів, вихователів ЗДО щодо забезпечення розвитку дітей старшого дошкільного віку відповідно до вимог Нової української школи та в умовах дистанційної освіти. ***У межах заходів було вирішено такі завдання:***

- актуалізовано питання діяльності вихователів-методистів, вихователів ЗДО щодо організації та підтримки безпечного освітнього простору для забезпечення розвитку дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти;
- поглиблено знання педагогів із питань організації освітньої діяльності з дошкільниками в сучасних умовах відповідно до засад Концепції Нової української школи;
- удосконалено навички педагогів щодо організації освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку в партнерській взаємодії з батьками в умовах дистанційної освіти, забезпечення психолого-педагогічної підтримки учасників освітнього процесу в дистанційній формі;
- набуто педагогами практичні вміння щодо визначення рівня розвитку дитини старшого дошкільного віку в умовах дистанційної освіти.

Результатом пролонгованих заходів стало вдосконалення та розвиток таких професійних компетентностей його учасників:

- *організаційної* (здатності обирати ефективні методи, форми та засоби організації освітнього процесу відповідно до потреб дітей дошкільного віку в сучасних умовах);

- предметно-методичної (здатності формувати в дітей дошкільного віку компетентності відповідно до Базового компонента дошкільної освіти в сучасних умовах) [8].

Крім того, **за підсумками вивчення особливостей освітньої діяльності в ЗДО області в сучасних умовах, що здійснювалося Комунальним вищим навчальним закладом «Харківська академія неперервної освіти» з 09 по 30 вересня 2024 року, розроблено методичні рекомендації для керівників і педагогів** щодо забезпечення якісної освітньої діяльності, розвитку дітей у сучасних умовах за темою «Шляхи підвищення якості освітнього процесу в умовах дистанційної освіти за результатами опитування керівників і педагогів закладів дошкільної освіти». Зміст рекомендацій спрямований на надання допомоги педагогам ЗДО з питань планування та здійснення освітньої діяльності в дистанційній формі; налагодження ефективної комунікації з батьками вихованців; виявлення й подолання освітніх утрат у розвитку дітей в сучасних умовах [7].

Узагальнюючи, акцентуємо: забезпечення розвитку дошкільників в умовах підготовки до навчання в НУШ вимагає комплексного підходу, що включає інтелектуальний, фізичний, емоційний та соціальний аспекти. Співпраця між батьками, педагогами ЗДО та ЗЗСО загалом допоможе створити сприятливі умови для гармонійного зростання дітей та підготовки їх до подальшого навчання.

Список літератури

1. Вебресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/2022/06/30/rozkryttya-indyvidualnosti-yak-rozvyvaty-sylni-storony-dytyny/> (дата звернення: 27.02.2025)
2. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0 (дата звернення: 27.02.2025)
3. Гавриш Н., Рейпольська О. Проектування освітнього середовища ЗДО на засадах індивідуалізації та диференціації. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2019. Вип. 23(1). С. 53–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2019_23%281%29_7 (дата звернення: 26.02.2025)
4. Закон України «Про дошкільну освіту» № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20> (дата звернення: 26.02.2025).
5. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 26.02.2025)
6. Канал зв'язку для батьків дітей старшого дошкільного віку «Ефективна комунікація». URL: http://edu-post-diploma.kharkov.ua/?page_id=77564 (дата звернення: 27.02.2025)
7. Капустіна Н. Методичні рекомендації «Шляхи підвищення якості освітнього процесу в умовах дистанційної освіти за результатами опитування керівників та педагогів закладів дошкільної освіти». URL: <http://edu-post-diploma.kharkov.ua/?news=%d0%bc%d0%b5%d1%82%d0%be%d0%b4%d0%b8%d1%87%d0%bd%d1%96-%d1%80%d0%b5%d0%ba%d0%be%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d0%b4%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%97-%d0%b4%d0%bb%d1%8f-%d0%ba%d0%b5%d1%80%d1%96%d0%b2%d0%bd%d0%b8%d0%ba> (дата звернення: 27.02.2025)
8. Комунальний вищий навчальний заклад «Харківська академія неперервної освіти». URL: http://edu-post-diploma.kharkov.ua/?page_id=5104 (дата звернення: 26.02.2025)
9. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
10. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: наказ МОН України від 12.01.2021 № 33. URL:

- <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення: 26.02.2025)
11. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: постанова КМУ, наказ МОН України від 21.02.2018 № 87. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.02.2025)
12. Шкляр Н. А. Психофізіологічні особливості розвитку дітей молодшого дошкільного віку. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 3. С. 42–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2016_3_10 (дата звернення: 26.02.2025)

Забезпечуємо наступність між дошкільною та початковою освітою в умовах дистанційного формату освітньої діяльності закладу дошкільної освіти

Вікторія ЛЕУНОВА,
директор Держачівської початкової
школи №1 Держачівської міської ради
yktorialeunova@gmail.com
Світлана МАРТЯНОВА,
директор Держачівського закладу
дошкільної освіти комбінованого типу №1
«Калинка» Держачівської міської ради
Харківської області
svitlana19mart77@gmail.com
Василина ТОВКАН,
директор Держачівського закладу
дошкільної освіти комбінованого типу №3
«Сонечко» Держачівської міської ради
Харківської області
vasylinafyrd@gmail.com

У статті розглядається питання забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою в дистанційному форматі. Висвітлено основні труднощі, що виникають під час переходу дітей з дошкільного закладу до школи за відсутності безпосередньої взаємодії з педагогами. Окреслено ефективні методи та інструменти для формування в дітей необхідних навичок, зокрема використання ігрових методів і співпраці між вихователями, учителями та батьками. Особливу увагу приділено адаптаційним механізмам, що допомагають мінімізувати стрес у дітей та сприяють їх успішній соціалізації в нових умовах.

Ключові слова: наступність освіти, дистанційний формат освітньої діяльності, дошкільна освіта, початкова освіта, адаптація дітей, освітні додатки, онлайн-ресурси.

Реформа Нової української школи (далі – НУШ) передбачає плавний і гармонійний перехід дітей із дошкільної до початкової освіти, урахування вікових особливостей розвитку. Однак воєнний стан створює нові виклики, які змушують адаптувати й механізми реалізації наступності також.

В організації освітнього процесу в дистанційному форматі дотримуємось основних принципів наступності дошкільної освіти та НУШ:

1. *Психологічний комфорт дитини* – мінімізація стресу під час переходу до школи.
2. *Збереження ігрової діяльності* – адаптація методів навчання під природні потреби дитини.